

Ivan vitez Trnski.

(Spisal Janko Barle.)

L. 1887. je slavil Ivan vitez Trnski petdesetletnico svojega književnega delovanja. Hrvaški narod se je veselil tega dogodka; Hrvatice, Srbkinje in Slovenke, katerim je sivolasi pesnik posvetil svoje „Kriesnice“, so mu podarile zlat venec in v venec vpletle svoje iskrene želje: „da ga Bog blagoslovi svakom srečom i čim dužim životom“. Njih želje so se izpolnile.

Pesnik je zdrav in krepak dočakal osemdesetletnico svojega rojstva. Prvi majnik letošnjega leta je bil pravi narodni praznik. Književniki, umetniki, zastopniki raznih društev in vse razumništvo se je zbralo okrog slavljenca in mu na slovesen način priznalo njegove zasluge za hrvaško knjigo, prav kakor poje pesnik:

Narod Tvoj, evo, došo
preda Te,
nosi Ti hvalu, pjesmu
i slavu,
na visu Tvojih visokih
ljeta
lovorom vjenča sieđu
Ti glavu!

Pač popolnoma je zaslužil to proslavo Trnski, kateri nas po svojem delovanju spaja z ilirsko dobo, kateri je s svojimi pesnimi mnogo pripomogel k narodnemu preporodu in kateri ni v teku dolgih let nikdar odložil peresa. A da se njegove osemdesetletnice veselé tudi Slovenci, s katerimi ga je vedno vezala iskrena bratovska ljubezen, naj mu dokazujejo te vrstice.

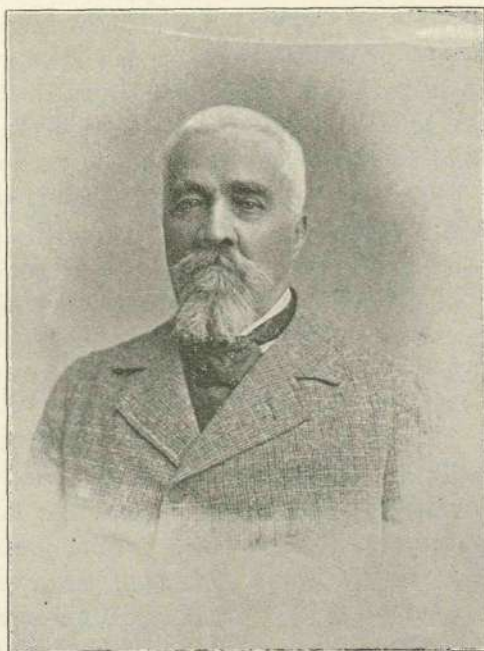
„Dom in svet“ 1899, šte. 15.

Ivan Trnski se je porodil dné 1. majnika l. 1819. v Rači, ne daleč od Belovara. Oče, kateri se je rodil v Novem gradu v Podravini, je bil učitelj, a umrl je, ko je Ivan dovršil komaj najstarejšo leto starosti. Tudi mati, katera je bila doma iz Gline, je umrla štiri leta kasneje in tako je Trnski, ki je že preje izgubil dva brata in sestre, ostal sam.

Prava sreča za Trnskega, da je prišel po posredovanju gjurjevškega župnika precej po očetovi smrti v zagrebško sirotišče. Po materini smrti ga je sicer zval stric, naj pride domov, da ga sprejme v zadrugo, če se oženi: a Trnski ni hotel več šole zapustiti, temveč se je učil z veseljem tako, da je bil vedno prvi dijak. Navdušene ilirske ideje so ogrele tudi njega, in začel je že kot dijak zlagati pesmi. Ko je dovršil gimnazijske nauke, ni šel v semenišče, kakor so želeli njegovi predniki in sorodniki,

ampak je najprej poučeval pri raznih rodbinah, kasneje pa je odšel v Gradec in se ondi pripravljaj za upravo in poslovanje v vojni krajini.

Ko je l. 1841. dovršil nauke v Gradcu, se je vrnil v Zagreb, kjer ga je snubil Gaj za urednika „Danice ilirske“, vendar Trnski ni ponudbe sprejel, ampak je odšel za vežbenika k upravi drugega banskega polka v

Fot. G. & I. Varga.

Ivan vitez Trnski.

Petrinjo. Leto kasneje je prišel k prvemu banskemu polku v Glino, kjer se je seznanil z Jelačićem, ki je bil ondi polkovnik. Jelačiću se je Trnski kmalu priljubil, saj je hitro spoznal njegove sposobnosti: zato mu je izročil častna, a tudi težavna opravila. Tu je zložil Jelačiću ono znano pesem:

Ljubimo te, naša diko,
jer si glavat srcem blag,
iz roda nam jer si niko,
svima dobar, svima blag.

Napev pesmi je zložil Runjanin (ki je uglasbil tudi „Liepa naša domovino“), in pesem se je hitro razširila po hrvaški domovini. L. 1846. je bil Trnski že poročnik in je služboval v Maji in Vrginmostu. Dne 7. mal. srp. l. 1850. se je poročil v Jelšanah v Istriji s Slovenko Vilmo Lavričevo, sestro odličnega slovenskega rodoljuba dr. Lavriča. Dve leti kasneje je postal nadporočnik in služboval od l. 1854.—1858. zopet v Glini. Od ondod je odšel kot stotnik v Mitrovico, potem v Belo Cerkev, a l. 1860. v Karlovec, kjer je bil prav zadovoljen in je mnogo pisateljeval. L. 1867. je prišel kot polkovnik k glavnemu zapovedništvu v Zagreb, bil nekoliko časa veliki župan nove županije belovarske, a kasneje je bil kot polkovnik pri generalu zapovedniku v Zagrebu, kjer je častno dovršil razne težke naloge. L. 1886. je prosil, naj bi ga umirovili, in od tedaj živi vedno v središču hrvaškem, v belem Zagrebu, a dneve svojega miru posvečuje jedino le lepi knjigi, zdrav in še vedno krepak na telesu, bister in svež na duhu.

Prve svoje pesmi je donášal Trnski v pregled Ljudevitu Gaju in Dragotinu Rakovcu, ki sta mladega darovitega dijaka še bolj navdušila za pesnikovanje. L. 1836. je zložil Trnski Gaju pesem, katere pa niso tiskali, in zložil jo v kajkavščini, dasi je bil po rodu čist štokavec. Veliko zadovoljstvo je obudila prihodnjega leta tiskana njegova pesem, zložena za god cesarju Ferdinandu. Odslej je bil Trnski jeden izmed najbolj marljivih sotrudnikov „Danice“. Njegove pesmi so bile tedaj med najboljšimi. Zložil jih je v

čistem, blagoglasnem jeziku, vsebina jim je bila prikupljiva in v domorodnem duhu, oblika pravilna. „Danica“ je pisala sama: „Malo ima novih ilirskih pisaocah, koji se s gospodinom Trnskim spraviti mogu, a jedva ga ikoj nadilazi“. Sicer so bili domoljubi takrat s pohvalami jako radodarni, vendar je taka pohvala zelo častna za mladega pesnika. Že l. 1842. je zbral svoje „Pjesme“ (34 izvornih, 15 prestavljenih iz nemškega), katere preveva ljubezen do domovine.

A sveta je dužnost svakome narodu,
da si svuči svoje neda narodnosti;
jer š njom samo, š njome jeste kadar dosti,
da žurno dostigne, što mu 'e sveto žvanje —
jest, jest, uz svoj jezik — uz svoju slobodu
pravo stić će svaki narod blagostanje.

Tudi ljubimske pesmi so zložene v istem duhu. Prevodi, največ Schillerjevih pesmij, so se mu dosti posrečili. Sam Vraz je pisal o njih (Kolo, II. 105): „G. T. dobro je shvatio duh originala, sa svojom ga individualnošću i (bi reko) prelio u naš jezik — tako umno, da se prijevodi njegovi čitaju lako, koliko da su originalne pjesme. Veliku bi zadužbinu g. T. učinio, da hoće, te bi u prevadjanju pjesama njemačkoga ljubimca napredovao, za koji posao zaista on izmedju sviju nas najviše sposobnosti ima.“ —

Od l. 1842—1850. se je Trnski manje oglašal v javnosti, vendar ni počival: proučeval je češko, poljsko, posebno pa rusko književnost, iz katere je mnogo prestavljal. Med drugim je napisal Puškinov životopis in predstavil njegovega „Kaukaskoga zarobljenika“, „Bahči-sarajski vodomet“, „Plemkinja kao seljanka“ in „Onjegina“. To delo je mnogo predelaval, a izdal je šele 1881. l. v „Matici hrvatski“. Bolje se mu je posrečil prevod „Kraljedvorskega rokopisa“. V Karlovcu je nagovoril dr. Jožef Vranicani Trnskega, naj zloži zbirko lirskih pesmic, s katerimi bi osvojil ženstvo za lepo knjigo in za domoljubno delovanje. Pesnik je prijatelja poslušal in začel priobčevati v karlovškem „Glasonoši“, ki ga je urejal Abel Lukšić, svoje „Kriesnice“. Te pesmi so obudile takrat veliko zanimanje, a ker se ni pesnik podpisal, bilo je mnogo poprašeovanja po pesni-

kovem imenu. Prvo knjigo „Kriesnic“, katere je Trnski posvetil „Sestram trojem Hrvatice, Srbkinjam, Slovenkam“, je izdal Abel Lukšić l. 1863., drugo Dragutin Kostinčar l. 1865. Kritika je „Kriesnice“ prav laskavo sprejela, še celo „Novice“ so prinesle l. 1863. (št. 44. in 45) njih oceno iz peresa profesorja Ivana Macuna, katera se končuje tako-le: „To je obsežek „Kriesnic“ — prelepega dela, o katerem sem ravnokar pisal. Po visokih idejah, po globokih čutljajih, po vroči in trezni ljubezni do našega naroda priporoča se nam knjižica, kakor malo ktera v jugoslovanski literaturi.“ — Trnskega poezija ni mehkužna; ne toži, niti ne joče, ko opeva svojo miljenko in njene vrline; želi tudi v drugih vzbuditi jednake vrline in navdušiti jih za domači jezik in nesebično delo v korist domovine in rodbine. Saj pesnik sam veleva:

Učimo jih slast jezika
ponos roda i vrlinu:
za čim drugim da ne ginu
nježna srca naših dikah.
Pa za volju svom će rodu
i u goru i u vodu.“ —

Tudi v „Kriesnicah“ kakor v vseh svojih delih hoče pesnik učiti in vzgajati, pa zato veli prav dr. Milivoj Šrepel („Vijenac“ 1899. str. 287.): „Trnski je po svojoj pjesničkoj fiziognomiji didaktik: zato je i u njegovoj lirici tako zvučna tendencijozna žica — — — Trnski ne piše za književne oblaporce, njemu je pred očima i u srcu sam narod; pa s toga u svojem književnom nastojanju ne leti poput orla nebu pod oblake, nego se drži kao lastavica domačega krova. Isporedite samo Preradovićevo „Suho drvo“ i „Odziv“ Trnskoga: oba su lirika, ali kolika razlika u osnovnom shvaćanju svijeta i života! Preradovića zanosi nemirno čuvstvo u tamne krugove najviših životnih i ljudskih zadataka, pa ne nalazeći odgovora drugje, traži ga i nalazi ga u spiritizmu. Trnski se drži više zemlje, i po čudi i po uvjerenju nije sklon odviše popuštati uzde pojedinačkim težnjama srca i uma, nego videći, kako nam je dobri narod još zaostao u kulturi, on silazi k narodu, nastoji proniknuti u njegovu dušu te mu njegovim načinom i njegovim

izrazom protumačiti životno ciljeve i uputiti ga na dobro i na usavršavanje — — — Trnski je narodni, gotovo bih volio reći, pučki učitelj. — — —“ Navedel sem te vrstice doslovno, ker dobro označujejo oba pesnika. Pesmi Preradovićeve te vznesó in ogrejejo, a čitaje Trnskega pesmi ostaneš miren in hladan, dasi mu ne smeš zaradi tega odrekati pesniške nadarjenosti.

Oba dela „Kriesnic“ je izdal Trnski l. 1882. v drugi knjigi svojih „svakolikih djela“ (tretja knjiga še ni zagledala belega dne zaradi slabega odziva). Tu je Trnski „Kriesnice“ skrbno opilil in predelal, česar pa ne odobrujem. „Kriesnice“ naj bi zaradi častiljivosti in zgodovinskega pomena ostale kakor so bile; v prvem izdanju se bolje srcu prilegajo in ti v svoji preprostosti bolje ugačajo. Manj se mu je posrečil tretji del „Kriesnic“, katerega je pozneje zložil v slavo nekih odličnih žen.

Zelo mnogostransko in zaslužno je Trnskega delovanje v „Vijencu“ — najstarejšem hrvaškem leposlovnem listu. Trnski je „Vijenac“ od prvega časa pa do danes krepko podpiral in si v jedenintridesetih letih pridobil zanj velikih zaslug. L. 1868. je s Perkovcem, Dežmanom, Jagićem in Parcelom sprožil misel o izdavanju tega lista in mu posebno v prvih letih, ko se je bilo treba boriti z mnogimi težavami, posvetil vse svoje moči. Priobčil je v njem ogromno število izvirnih in prevedenih pesmi in povestij, priobčeval članke o književnosti, o hrvaški metriki in opozoril na razne jezikoslovne napake. Iz hvaležnosti mu je uredništvo o priliki njegove osemdesetletnice posvetilo vso 18. številko letošnjega letnika.

Trnski se sploh nikdar ni strašil dela, kadar je bilo treba delovati v prid narodu, za njegovo prosveto in prebujenje. Bil je tudi l. 1868. pri utemeljenju prekristnega društva sv. Jeronima in deloval v njegovem odboru čez dvajset let. Ko je izprevidel, da bi trebalo podati narodu pouke v pripovedni, poljudni obliki, napisal je l. 1871. „Učitelja Dobrašina“ in podal v njem obilo zdravil, kako se morajo izlečiti poglavitne narodne

rane. Ker je sam vzrastle med prostim narodom in toliko let med njim deloval, mogel mu je pač k srcu govoriti, in je s to knjižico postal res pravi narodni učitelj.

Od novejših del moram omeniti Trnskega večjo epsko pesem: „Ana Lovičeva“, katero je izdal l. 1890. v posebni knjižici (str. 104). V njej je opisal, kako je neka Ana Lovičeva l. 1830. izdala Kostajničane Turkom zato, ker je neki Janko Djetelić prezrl njeno ljubezen. Ljudje so bili ravno zbrani v frančiškanski cerkvi pri sv. maši. Pri povzdigovanju je dala ona skritim Turkom znak, da so napadli pobožni neoboroženi narod, kateri ni nič hudega slutil, in vse poklali. Samo mašnik je po ljudskem pripovedanju s svetim Rešnjim Telesom čudežno nekam izginil; kam, ni vedel nihče. To pesem je Trnski zložil z velikim navdušenjem, zato so se mu neka mesta res prav posrečila.

V novejšem času so se začeli Hrvati bolj zanimati za prirodno krasoto plitvičkih jezer. Trnski sam vsako leto zahaja tjekaj in mnogo dela v to, da občinstvo vsako leto obiskuje ta gorska jezera. To in pa lepota jezer mu je navdahnilo 28 sonetov, katere je izdal v posebni knjižici „Jezerkinje“ (l. 1896., str. 32) veleč:

Veličam Višnjeg, blažen sam posvema,
što milost Božja, veča od svih miera,
nanizala nam povorku jezera
divotâ, kakvih na svem svietu nema!

Posebej je natisnjena tudi Schillerjeva „Pjesma o zvonu“. To je tretji njegov prevod te pesmi, kjer se je držal metra, kateri je v izvirniku; prvi prevod je bil že v njegovih „Piesmah“ l. 1842.

Kot prelagatelj ima Trnski častno mesto v hrvaški književnosti. Od večjih prevodov moram imenovati tudi Halmovega „Sina pustinja“ in Grillparzerjevo „Valovje mora i ljubavi“.

Trnski je storil, kar je mogel. Kakor malokdo je uporabil darove, katere mu je Bog podelil; čez šestdeset let ni odložil peresa, deloval je nesebično in mnogostransko; kjer je videl, da ga potrebujejo, tje se je postavil, ne zaradi slave, nego zaradi dobre stvari. Upokojen je pustil službeno opravila, a pesmij ni odslovil. Milo nam je, ko opazujemo osemdesetletnega starčka, kako zлага pesmi, milo nam je, ko se ob jednom spominjamo dobe prepore, slavnih ilirskih časov in onih mož, kateri so ž njim skupaj delovali v probudo in omiko naroda, katere imamo zahvaliti, da smo tamkaj, kjer smo. Naj sodi Trnskega pesmi kakor kdo hoče, narod mu je večkrat jasno in odkrito pripoznal, da ume ceniti njegove zasluge za hrvaško knjigo, in to je prav. Čast takim možem! Naj zato njemu namenim besede, katere je on pred kratkim (št. 25. „Vijenca“) posvetil „Uspomeni Puškinovoj“:

*Evo mu slavlja, viline prisnaje skromne,
njegov je srodni glas sbližio narodu nas!*

Ob drobni pesmi.

Poglej, poglej, čez dolge čase
spet duše trudne rahel cvet:
na belem lističu pred mano
oj pesem drobna tu je spet!

In jaz sem menil, da za pesmi
že zdavnaj več ni plodnih tal
v tej pusti duši, kjer mi klila
nekóč je pevska mnoga kal.

Pa vsaj razklene včasih tudi
oskromen cvet se vrh čerí,
dasi nikdó mu ne priliva,
dasi nikogar ne vedri . . .

Jožef Volc.